

ՄԵԳԼՈՒ

ՀԱՆԴԻՍ ՏԵՍՆՕՐԵԱՅ

Կը հրատարակէին ամենամաս 10ին, 20ին և վերջինս՝	Տարեկան գինն է	150 դրամ:	Ճանաչումը մէկ անգամի համար պողին	100 ր:
Սորապահպանութեան պէշէն էն՝	Վեյամսեայ	70 "	" Երկու	80 "
Կ. Պօլիս. Ընկերացաւորաց Ընկերութեան Ըն-	Սէն Բի-ին	4 "	" Երեք	60 "
կերացաւոր. Սէն Եր. Խաչի Ընկեր. Դաս. Բի-Տ.	Որ Բի-ին	հաշի Իրնայ սորապահպանութիւն:	Սէն Եր. Խաչի Ընկերացաւոր և Խաչի Ընկերացաւոր գիներով եղած	
Չմասնիտ. Հաշի Ընկեր. Ընկեր. Գրասենեակէ:	Դաս. Եր. Խաչի	Ընկերաց Ծախս. Ժախ:	Ժանաչումը մէկ անգամի համար պողին	
Տրապիշան. Պ. Խ. Եր. Խաչի:	աւելումը վրայ է:			

ՕԳՈՍՏՈՍ 31

Զ. ՏԱՐԻ 1862

ԹԻԻ 170

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Իրագրոյս խմբագիր-Տնօրինին վերջին օրերս ունեցած արտա-
քոյ կնարգի ծանր զբաղմունքէն զատ, անձնական տկարութիւն
մ'ալ չընկերելով որ Օգոստոս 10 և 20 թիւերը իւրոյս ընծայէ,
ահա Օգոստոս 31 թիւով իր արգոյ բաժանորդներուն կը ներկա-
յանայ Մէկ Ուն. խնդրելով որ իր անցեալ և ապագայ բազմա-
թիւ յաւելումներուն փոխարէն մը սեպեն ետ մնացած երկու
թիւերը:

Քաջայոյս եմք որ Սեղունին ընթերցասէր բաժանորդքը այս
փոքրիկ զեջումը պիտի չըխնայեն իրեն, մանաւանդ անոր համար
որ յոչկամաց և պարտաւորեալ էր այս զեջումը:

ՀԻՄՆԱՓԵՅԻՆ ՕՐԵԳԻՐԸ

Թէ Ռուսիոյ և Թէ Տաճկաստանի գրե-
թէ ամեն Հայ օրագիրները խօսեցան Հի-
սիսապայի վրայօք. ոմանք գատապարտեցին զա-
նի, ոմանք գովեցին. յետոյ լուր տուին Թէ
Լեւոնաճնայ Սինօզը դանի գատապարտութեան
ներքեւ դրեր է. ետքը երան խախտութեւն է
բսին, սա ըսին նա ըսին՝ բնաւ ճշմարտոր
չ'ըսին: Եւնք հիմայ պիտի աշխատինք Հի-սի-
սապայի արժէքն ու անոր անցուցած փոր-
ձանքները համառօտ կերպով պատմելու:

Հիսիսապայը, Ռուսիոյ Հայոց բերնովը
խօսելով, այն միակ լրագիրն եղաւ, որ Ռու-

սիսապայի Հայոց սէքը բացաւ, անոնց իրա-
ւանցը պաշտպան կեցաւ, հայհոյիչ և խա-
ղախ Հայերու դէմ Հայաստանեայց եկե-
ղեցին պաշտպանեց, ինքզինքը վտանգի մէջ
դրաւ քանի քանի անգամ աղգին իրաւունք-
ները վտանգէ աղատելու համար, աղատա-
խօսութեան աստարեղը բացաւ Հայերուն
առջև և անոր հետեւեցան ազգին օգուտը
լաւ կըսող և մի միայն անոր աշխատող ան-
ձինք:

Եւս ամենուն փոխարէն ինչ պիտի ըն-
դունէր Հիսիսապայը իր ժամանակակիցնե-

րուն մեծագոյն մասէն . — ինչ որ ընդունած են մարդկութեան բարերարներուն մեծագոյն մասը — հալածանք, թշնամանք, անարգանք, նեղութիւն, վիշտ, տառապանք : Ահա ասոնք եղան Հիստիստիայի բաժինն ալ : Յարձակմունք յարձակմանց վրայ, զոսպարտութիւնք, մատնութիւնք տեղացին գլխուն . այնպէս որ եթէ արիութիւնն չունենար, վաղուց արդէն ճնշւած էր այդքան հարուած րուն ներքեւ . շահատէր մարդիկ, խաւարասէր մարդիկ շատ կը գտնէին անկէ բղխած լոյսը, որով խաւարի մէջ նստող ժողովուրդը կը լուսաւորվէր, և իր բարեկամն ու թշնամին կը ծանօտէր . շատ գտան այդ լոյսը և ուղեցին անոր դէմ սեւ ամպ մը քաշել : Աղբին թշնամիները, աղբային յառաջդիմութեան անտարբեր և մի միայն իրենց հեշտութեանցը ցանկացողները միաբանեցան ի կորուստ Հիստիստիային և վերջապէս Սինօք, Վաթողիկոս բողոքեցին անոր դէմ Ռուսիոյ կառավարութեան, Հիստիստիային չքործած մեղքը անոր վրայ դնելով :

Հիստիստիայը սոսի մը դադրեցաւ երեւալէն՝ իր թշնամիներուն հետ առանձին զբաղելով և վերջապէս նորէն երեցաւ Հայ երկնակամարին վրայ՝ փառաւոր յաղթական սլուսկ մ'ի ձակաուր :

Թէ և կը ցաւինք Հիստիստիայի վրայ, ըմբոյժ դառն բաժակին համար, բայց չ'ենք դարմանար, վասն զի մարդկութիւնն յառաջ մղելու պաշտօնն առնող և մի միայն անոր ցանկացողը միշտ պատրաստ ըլլալու է անոր հիւանդատ և ծոյլ որդւոց արձակելու կիցերուն, որոնք չ'են ուղեր առաջ երթալ : Եթէ քանի մը դար առաջ ծնած ըլլայինք՝ մահ էր մեր վարձքը եթէ փափաքէինք ազատաբար յայտնել մեր կարծիքը յօգուտ մարդկութեան կամ մասնաւորապէս անոր մէկ մասին : Այսօր ալ մարդկութեան թշնամիները անոր բարեկամներուն մահը կը խնդրեն, բայց անկարող են ատոր . և միայն անոնց ձեռքը կտրելու փորձ կը փորձեն . արի բաղուկը չը բռնուիր երբէք և եթէ օր մը կապեն այն բաղուկը, հետեւեալ օրը դարձեալ կ'արձակվի՝ նորէն աշխատելու համար յօգուտ մարդկութեան :

Հիստիստիայը ցարդ գիմացաւ այն ցաւերուն, որ իրեն պատճառեցին իր և աղբին թշնամիները . գիմացաւ և պիտի գիմանայ այսուհետեւ ևս : Հիստիստիայը պիտի երեւնայ միշտ իր ազատ կարծիքներովն ու համարձակաւորութեամբը յամօթ և ի նախատինս իր

վատ թշնամիներուն և ի բերկրութիւնն սրտի իր աղին և բարեկամներուն, որոնց աղբասիրական զգացմունքը արթնցուց և այսօր աղբին սիրովը կը տոչորին :

Հիստիստիայը պիտի երեւնայ և այսօր ալ քան զամենայն լրագիր լաւ պիտի նկարագրէ մեզի աղբային վիճակը :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿ

Յառաջ Հայութիւն, յառաջ աղբութիւն, Լուսաւոր դարուս գաղափարներով .

Ատիր, սլիմ Աղբ, խաւար տգիտութիւն, Մի տար քեզ խաբել խարդախ խօսքերով :

Կորէք դուք, խաւար և Տգիտութիւն, Կորէք դարչելի ձեր ծնունդներով .

Մինչ երբ մեր վերայ ձեր վայրենութիւն Պիտի բռնանայ կոպիտ ծանկերով :

Եղբայր է նա մեզ, որ ճշմարտութեան Զինուորով ապօր զօրաւոր սրով, Կամի քայքայել կապանք գերութեան, խաւարի բանտը փրատակելով :

Իաւական է մեզ, որքան բթացած, Ահամարհեցինք մարդկութեան բարիք . Այս բաւական, որքան կուրացած, Կարեցին կեանքից մեզ անկեանք մարդիկ :

Այսուհետեւ Մի գէտ ի գիտութիւն, Որ առհաւատչեայ է բարօրութեան, Այսուհետեւ ԿԱՄԲ և ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ, Որ մի ծնունդ է առաքինութեան :

Հանդիսացէք Լոյս և Ճշմարտութիւն, Թող փախչի գիշեր մաշլուած սրտերի . Յաղթիր, խորտակիր, Բանականութիւն, Միտք կարծիքներ, որդիք խաւարի :

Աղբ բաղմաւորացար, Դու աղբ Թորգոմեան, Թող անշարժութիւնն այդ քո մահաբեր . Դէպ ի ասպարէզ առաքինութեան . . . Դէպ ի մի նոր կեանք փրկութեանարբեր :

Լստուածեղէն ալ մարդկութեան փրկին Լինելու է քեզ առաջնորդ հօր .

Դէպ ի կրթութիւն յանուն սուրբ խաչին, — Այդ է պահանջում մեր դար լուսաւոր :

(Սո՛հ Զօյիներին *) Նախանձով վառված Աքսոր ու կորուստ Վեստ—Սարգիսներին .

*) Զօյիներ էր մի Յոյն ճարտարան (Բեթիդոլիս քաղաքից Մակեդոնիայում, Պիլիպոս Թագաւորի ժամանակում . որ իւր չափազանց և անտանելի կշտամբատիւթեամբ, որով յարձակ մեր մանաւանդ Հոմերոսի Իլիականի վերայ, և այս պատճառով ստացել է անուն հեղեբորակոս զան, յետոյ ժամանակներում տուել է իւր անունը բոլոր շարափող կշտամբասէրներին :

Դոցա համար լոյս տգիտահալած
Դարձել է մի ժանտ դահիճ դառնապին :

Դոքա սեփական օգտին պարապած,
Գետին են դարկել իրաւունք աղբին .
Եւ, սուտ հայու թեամբ դիմակաւորված,
Փոսեր են փորում բարի մարդերին :

Ընող մտածողն — աղանդոր է .
Ճշմարիտ խօսողն — Հայի ռիւբի .
Ինչ որ Հային է, — այն երկնից է . —
Դսնտ արա սոցա, Տէր իմ, Աստուած իմ :

Սիայն կաշառվածն անարդ արծաթից,
Կարող էր այդպէս խորհել ու մտածել .
Միայն մտրվածն կեղտոտ ախտերից,
Կարող էր այդպէս իւրեան փայփայել :

Նշովեալ է նա և միշտ նշովեալ,
Որ քարոզել է սուտ աղփայնութիւն .
Որ աղբի առջև մեր դար լուսափայլ
Խաւար է կոչել և տգիտութիւն :

Թունաւորված են օրերս վշտալի
Ազգիս անղգայ շահամոլներէ .
Տեսնելով ձեր գործք, ով ծնունդք իժի,
Արիւն է կաթում իմ խարշած սրտից :

Սրբութի պղծուած, հաւատք կաշառուած
Ազգ ու հայրենիք անխիղճ վաճառուած .
Կարգ, օրէնք, պատիւ — բոլոր ոտնակրիս,
Ամեն տեղ դժոխք, մամուլութիւն ու ոխ :

Յուսահատութեան սեւամած ամպեր
Գալիս դիզվում են իմ սրտի վերայ .
Ո՛հ, ի՛նչ դառն վիճակ, ի՛նչ ախուր ժամեր .
Անիծեալ լինիք, մարդիկ անուպայ :

Ո՛ր որդիական արատաւք ու սէր,
Ուր ցաւահոցութեան դառն հաւաքանքներ .
Միթէ ձեր խեղճ մօր գերութեան շղթան
Ձգալի չէ՞ ձեզ, որդիք չարութեան :

Ի՛նչ, եթէ, Հայ աղբ, մի օր կամ մի ժամ,
Աստուած պարգևէր քեզ միտք խելացի,
Դու կը տեսնէիր, որքան անղգամ
Մարդիկ կան քո մէջ անկեանք, անհոգի :

Դու կը տեսնէիր, որ քո չորս կողմում
Օձեր են բնակում, դահիճք կորստեան .
Որ անխիղճ որդիքդ արիւնդ են ծծում,
Մահ քեզ խնդրելով, անբաղդ Հայաստան :

Նիւթապաշտութիւնն մահու կապանքով
Խեղդել է նոցա իւր ծանր լծի տակ .
Չեւներն ու ոտներն պինդ կաշկանդելով,
Վարում է անգիւտ կորստի յատակ :

Ուի՛ր — արծաթ, արծաթ — ու՛ր, —
Ահա մտածմունք քո բնորոշների .
Սքա՛ն են նոցա էութեան կեղրոն
Կեանքի նպատակ, աստուած ու կրօն :

Ով աղատութիւն, սուրբ քրտորական,
Զոհելու եմ քեզ իմ անձս յաւիտեան .

Թող ստրկացած դարերով մարդիկ,
Դնեն իմ վերայ նշովքի կրկնք :

Թող սրէ չար լեզուն անզօր թշնամին,
Թափելով վերստ թունաւոր սլաքներ .
Ես պիտի խնդրեմ, աղբ իմ, լալապին,
Ոտնակոխ եղած քո իրաւունքներ :

Ոչ էք չէ՛ կարող հոգուս նպատակ
Ճնշել, խորտակել բռնութեան ղէնքով .
Ոչ սուր, ոչ արիւն, ոչ բանտ, ոչ կայծակ,
Ոչ նայն իսկ գեհէն մշտավառ բոցով :

Թող անմիտ մարդիկ փրփրան ու գոչեն —
Անվեհեր հոգին կ'մնայ միշտ ազատ .
Թող այլք ժայռին դարկեն ու կոծեն, —
Նա ծաղր առնելով կ'մնայ միշտ հաստատ :

Իայց սպասեցէք դուք, որդիք խաւարի,
Կը դայ ձեր վերայ ահեղ դատաստան .

Նորան գրաւելու չեն ձեր ոսկերի
Պարկեր ու գանձեր սեւ հարստութեան :

Կ'երթան կ'անցանեն այս դառն օրերը,
Կը դայ երևան նոր աղբ, նոր կեանքով .
Նա կը դատէ ձեր վտաթար գործերը, —
Ամօթու արձան ձեզ կանգնեցնելով :

Ս. Շահաղեղեանց :

(ՀԻՒՄԻՍՏՈՒՄՆԵՐ 1862 ԱՄՍԱՏԵՏՐ 3 :)

ՅԵՅՏԵՐԵՐՈՒԹԻՒՆ

Չեւք զարկելով տպագրել Հայաստանի
աշխարհադրական քարտը, դառնում ենք դէս
ի մեր սիրելի աղբակիցքը, Ռուսսիայ մէջ,
հետեւեալ մի քանի խօսքերով :

Վրդայի՛ն, պատմութեան ուսումը որչափ
անհրաժեշտ կարեւոր է մեր աղբին, նոյնչափ
փով գրեթէ բարձի թողի արած մնացած է
երեսի վերայ : Ընայժմ մենք թողում ենք այս
խնդիրը, առ այժմ կարեւոր ենք դատում աւ
սել այս, թէ պատմութիւնը առանց աշխարհ
հագրութեան անհասկանալի է, և աշխարհ
հագրութիւնը, առանց ուղիղ և ճիշդ քարտ
տերի, գրեթէ անուսանելի, ըստ որում եւ
րեւակայութիւնը դրական գիտութեան մէջ
հանդէս չունի :

Եթէ հաւատում են, թէ մօտենում է ժա
մանակը, երբ աղբը պիտի սթափեր իւր դա
րաւոր թմրութենից և պիտի դար իւր ան
ցածը իմաստասիրելու կարօտութիւնը, ապա
ուրեմն առանց աշխարհագրութեան և ա
ռանց աշխարհագրական քարտերի չէ պիտոյ
կարողանայ լցուցանել այդ կարօտութիւնը .

ապա ուրեմն առաջին կարգում դրված է քարտի կազմութեան և տպագրութեան խնդիրը :

Հայր ընտրվում կամ կարգավորվում գիտէ միայն, թէ կար երբեմն Հայաստան, այլ թէ ուր էր այդ երկիրը, ուր էին նորա սահմանները, նորա քաղաքները, նորա ստրերը, գետերը, և նորա ծովերը : Բնակչու բաժանված է այդ աշխարհը երեք տեսութեանց մէջ, և ուր են նոցա սահմանները, և այն և այն, այս բաների մասին բոլոր ի մի քանի գրադէտներով, գրեթէ ուրիշ տեղեկութիւն ունեցողք չկան : Եւ միթէ մի բարոյական դորութեան չափ ժառիթ չէր նորոգութիւնը այն յիշատակներին, որոնց հետ կապակից է եղած մեր անցած կեանքը : Սիւթէ Հայր, քարտի վերայ տեսանելով իւր աշխարհի տեղագրութիւնը, զգալու չէր մի հետաքրքրութիւն քննել և ի մանաւ այդ աշխարհի ճակատագիրը, նորա բնակիչքը, նորա անցած և ներկայ վիճակները Եւ Հայոց Պատմութիւնն ուսանող երիտասարդը, արդեօք կիսով չափ թեթեւացնելու չէր իւր աշխատութիւնը, աչքի առջև տեսանելով այն տեղերը և սահմանները, որոնց վրայ էին պատմական յիշատակարանների խօսքերը : Այս մասին, մեր սրտի վիպութիւնը ստորասական է :

Սէք ինքնին շատ և շատ զգացած ենք մի օրինաւոր քարտի կարօտութիւն, և Վ. Կենտիկ, Պ. Յ. Տատեանի ծախքով տպւած քարտը, որպէս նաև Վ. Կենտիկ տպւածը, չեն կարողացած լցուցանել այն կարօտութիւնը, որ զգալի էր :

Ի վերջոյ, ուսումնասիրելով Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, ազգային պատմութեանց, ազգային հաստեկաոր աշխարհագրութեանց, զանազան Եւրոպական ազգերի արած ճանապարհորդութեանց, և մինչև այժմ բուրբ Եւրոպայի մէջ այլ և այլ լեզուներով երևեցած քարտերից, որոնցից ստապրել Հայոց լեզուով մի քարտ, օգուտ քաղելով, մինչև այժմ Եւրոպայի մէջ եղած բոլոր քարտերից և կառավարութեանց¹⁾ երկրաչափերի և աշխարհագիրների պաշտօնական տեղագրութեան ներկայ :

Սէք դադարարի իրադործութիւնը, այս ինքն քարտի կազմութիւնը և նկարը, որպէս նաև սրնձի տախտակների վերայ փորագրութիւնը և ի վերջոյ տպագրութիւնը, պիտի կատարվի Ռուսիոյ զինւորական նախարարութեան, զինւորական տեղագրական կա-

ռավարութեան մէջ : Այս առիթով մեր տըպագրելի քարտին վերաբերեալ բոլոր տեղեկութեանց դիւանական աղբիւրները բաց են մեր առջև : Քարտի կազմութիւնը և նկարը յանձնելով է վերոյիշեալ տեղագրութեան կառավարութեան մէջ, երկրագրութեան բաժնի Վեո, փոխագնդապետ Պ. Շվարեովին որ պիտի աշխատի մեր անմիջական ներկայութեամբ և թելագրութեամբ, առանց որին հրաժարվումէ ճարտարագետը դործ կատարելուց և անհար է իսկ :

Թէ ինչ աստիճանի կատարելութիւն կ'ունենայ այս քարտը, այդ բանը ինքը ժամանակը ցոյց կը տայ և մեզ աւելորդ է ջատագովել :

Քարտը պիտի բաղկանայ չորս մեծ թերթերից, որ կոչելով միմեանց մօտ պիտի բողկայնեն մի թերթ, այսինքն ամբողջ Հայաստանի յատակագիրը : Քարտի տարածութիւնը, մօտաւորապէս կազմումէ 2 միլիոները մօտը բուն Հայաստանի տարածութեան, սկսած Ռիօն և Կուր գետերից մինչև Սիւրբերական ծովի արեւելեան հարաւային եզրը մինչև Եւքսանդէոսի ծովախորշը : Եւ ոչ միայն Հայաստանի բուն սահմանը և երեք տեղութեանց մէջ նորան բաժանող սահմանքը պիտի զանազան գոյներով որոշվին, այլ ինքը քարտը ևս երեք գոյնով պիտի տպվի, որով պարզ և յայտնի պիտի երևին ծովերը, արեւը, գետերը և յատակագիրը :

Այս կարծ ծանօթութեանց պարզ է հասկացողին որ, 4 թերթը այս կերպ տպելու համար, պիտի պատրաստվի 12 տախտակ, ըստ որում իւրաքանչիւր թերթը երեք տախտակի վերայ պիտի տպվի : Կարելի էր խոյս տալ այսպիսի ծախ և շուրջ տպագրութեանց, կարելի էր միայն սի. դունով տպել կամ վիմագրել, այժմ, ծախքը պիտի թեթեւանար, բոլոր այդ թեթեւութեան չափով, արժանաւորութիւնը և ճշգրտութիւնը պիտի պակասէր : Սէք արժանաւորութիւնը և ճշգրտութիւնը ընտրեցինք, և մեր յայտը դրեցինք Հայոց ազգի վերայ, տակաւին հաւատալով որ քաղցր կը լինի նորան տեսանել մեր սիրելի աշխարհի քարտը ախորժելի կերպարանքով :

Որովհետեւ այս դադարարի և այս ձեռնարկութեան իրադործութիւնը կարօտ է մեծ ծախքի, որովհետեւ այս մեծ ծախքի հագացողութիւնը ծանր է մի որ և իյէ անհատի համար, այս պատճառով հասարակաց մօտ նակցութեան ձեւը ընտրեցինք մենք : Այս պատճառով դառնում ենք ներկայ յայտարարութեամբ գէոյ ի մեր եղբայրակիցքը և ա-

1) Ռուսիոյ և Պրուսիոյ :

մեն նշանաւոր քաղաք բացումները կանխիկ
ստորագրութիւնը, եօթն մանէի արծաթի գին նը-
շանակելով իւրաքանչիւր քարտին, որ պիտի
բաղկանայ 4 մեծ թերթերից: Արժան էր
այս կամ ռըքան արժան, այս բանը կարող են
ստորագրել և վկայել այն մարդիկը, որ գի-
տէն այսպիսի բաների գինը, ի վերջոյ, որ
գիտէն այլ քարտերի գինը, որոնցից օգուտ
ենք քաղել, մեր քարտի կազմութեան ժա-
մանակ:

Թէեւ մինչև այժմ ամեն աշխատութիւն
և ծախք յանձն առած ենք մեր, թէեւ տա-
կաւին մեծ աշխատութիւն կայ մեր առաջև
այս բանը գիտաւորելու համար, թէեւ մենք
ենք սորա հրատարակողը, բայց ՔԱՐՏԸ ԼԻՆԵ-
ԼՈՒ ԶԵ ՄԵՐ ՍԵՓԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Բացի մի օրինակից մեր համար, արդէն
գրկումներ մեր անձը այլ օրինակների վերայ
իրաւունք ունենալուց, և այս օրից դարձը
նումներ նորան ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՍԵՊԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆ:

Քարտը տարվելուց յետոյ և կանխավճար
պարոններին իւրեանց օրինակները հասուցա-
ներուց յետոյ, մնացած բոլոր օրինակները
պիտի վաճառվին Քարեգործական Բնիկրու-
թեան օգտի համար, նոյն ընկերութեան ընա-
րած գործակալների ձեռքով և բովանդակ
երկրագունտի վերայ, ուր ջրուեց տարաւ
մեր աղբը նորան կործանող մրիկը:

Եթէ մեր բացած ստորագրութեամբ,
այնքան գումար գոյանայ, որ տպագրու-
թեան ծախքից առաւելու, այն ժամանակ
մնացորդ գումարը ևս պիտի հասանի յիշեալ
Քարեգործական ընկերութեան, ըստ որում,
մեր ազատ կամքով, նա է Քարտի տէրը, և
մեր լոկ միջնորդ ենք այս բանում:

Մեր Քարտի տպագրութեան երկրորդ
օրը, Ռուսոյի և Թիւրքիյ մէջ մեր աղբա-
յին օրագրերում հրատարակով կը տպենք
կանխավճար պարոնների անունները, նոցա
առած օրինակների թիւը և գոյացած դրամի
որքանութիւնը: Այլ տպենք նոյնպէս եղած
ծախքի ցուցակը, այսինքն այն հաշիւները¹⁾
որ վախճանական կերպով կը տան մեզ տեղա-
գիր — նկարիչը, փորագրիչը, տպարանը և
թղթավաճառը: Սոցա հետ միասին կը հրա-
տարակենք և մանր ծախքերը, որոնց համար

չենք կարող մասնաւոր հաշիւներ ստանալ
մեզանից դրամ ստացողներից:

Քաղաք է մեզ հաւատալ, թէ այս մեր
ձեռնարկութիւնը պիտի հանգիպի համազ-
գային համակրութեան, առանց կուսակցու-
թեանց խորութեան: Այս հաւատը մեր
հիմնումներ մանաւանդ մեր կրկին նպատակի
վերայ, որոնց մասին վերեւում խօսեցանք և
որ չենք կարծում թէ մերժելի երևին:

Կնումներ այս տեղ այն աշխատաւոր Պա-
րոնների անունները, որոնց մօտ կարելի է
բաժանորդ գրուիլ մեր հրատարակելի Քար-
տին և որոնց վերայ մեր ունեցած կատա-
րեալ վստահութիւնը յայտնումներ հրապա-
րակով: Աշխատաւոր պարոնների թեթեւու-
թեան համար մի քանի տեղերում նշանակե-
ցինք և աւելի աշխատաւորը, ինչպէս ներքե-
ւում պիտի տեսանեն:

Քաղաքի անունները

Աշխատաւորների անունները

Ս. Պ. Բուրդ.	Պ. Կարապետ Եղեանց. Մաղխորտ.
Մակիւ.	Պ. Սիւրբն Գասպարեանց. Փանեանց.
Նոր Հախիշեան.	Պ. Յակոբ. Մատթ. Խըրճեանց.
	Պ. Յովհաննեսեանց. վարդապետ բժշկ- կութեան.
Թիֆլիզ.	Պ. Միք. Մերսապեան Միանտարեանց.
	Պ. Համբարձում Ինֆիաճեանց.
	Պ. Յովհաննէս Գաթանեանց.
Ղզար.	Պ. Յովսէփ Իզմիրեանց.
Ասորիսան.	Պ. Մկրտիչ Մարգարեան Հայրապետեանց.
Սընախ.	Պ. Պետրոս Սախարեան.
Գանձակ.	Պ. Մնացական Թեմուրեան (Բժիշկ)
Շուշի.	Պ. Դաւիթ Ռոստոմեանց (Բժիշկ)
Շամախի.	Պ. Սադա Դաւթեան Ալեքսանդրեանց.
Աբուլիս.	Պ. Բաղդասար Փանեանց.
Երևան.	Պ. Բալանթարեան: Կառավարիչ Կամախտեան.
Նիժնի Նովորոսի.	Պ. Յովսէփ Իզմիրեանց.
Վաճառատների մէջ.	Պ. Բանիա Սուլթանշահ. (Բժիշկ)
	Պ. Աստուածատուր Բարաղամեան Բողոքանեանց.

Պատուելի աշխատաւորը կ'ստանան մե-
զանից մեր ստորագրութեամբ վաւերացած
տոմսակներ, ուր գրելով կանխիկ վճարող
պարոնների անունները, օրինակի թիւը և
տոացած գումարը, կ'ստորագրեն նոյն տոմ-
սակը և կը տան կանխավճար պարոններին:
Առանց աշխատաւոր պարոնների ստորագրու-
թեան (եթէ պատահին) երևան ելած տոմ-
սակները ընդունվելու չեն, թէ և լինէր այն
տեղ մեր ստորագրութիւնը: Աշխատաւոր
պարոնները իւրեանց բաժանած տոմսակների
թիւը, կանխավճար պարոնների անունները,
նոցա ստանալի օրինակների թիւը, և սոցա
համեմատ ստացած գումարը իւրաքանչիւր
տոմսակ գուրս տալու ժամանակ նշանակած
լինելով տոցած տետրակի մէջ, որ մեր նոցա

1) Պ. Փոխադնդապետ Շխարիօղից մեզ հասած մօտա-
ւոր հաշիւը հասանումէ մինչև 7000 մանէթ արծաթ: Այս
հաշիւին նայելով, յանդուգն ձեռնարկութիւն է մեր արածը,
բայց կամենում ենք, որ այն ևս անցանէ մեր ժամանակակից
յիշատակարանների մէջ:

ուղարկումները և որ բաղկացնում է տոմարի ներքի մասը, կը բարեհաճին մեզ ուղարկել հետևեալ հասցեով — St-Petersbourg. (Russie) près de la Bourse d'Hollande, maison Meniaeff. à Mr. Michel Nalbandoff.

Սեր ստորագրութեան և մեղանկի նշառած աշխատաւոր պարոնների ստորագրութեամբ վաւերացած տոմարներին պատասխանատու ենք կացուցանում մեր անձը և՛ քաղաքականապէս և՛ բարոյապէս :

Կանխավճար պարոնները իւրեանց տոմասը մեզ կամ աշխատաւոր պարոններին ներկայացնել և քարտը պահանջել այն ժամանակ ունին իրաւունք, երբ օրագրի մէջ հրատարակենք նորա ստագրութեան աւարտվելը որի համար դործ կը դնենք մեր բոլոր ցփը և զօրութիւնը :

Ղգային օրագրերից խնդրումները մեր յայտարարութիւնը տպել իւրեանց թերթերի մէջ, որով մեծապէս պարտական կը կացուցանեն մեզ :

1862 Յունիս 20

Հրապարակող.

Ս. Պետերբուրգ.

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՅ.

(Հիւսիսափայլի 5 երրորդ ամսատետրէն)

Հաւանք է պիտի ունենայ :

Եյս անունով յօդուած մը կարդացինք Իզմիրի Օսմանի 43 թիւին մէջ. և զարմանքն ու զայրուցը պարտք դրաւ մեր վրայ նոյնը ամբողջ օրինակել հոս Սեղուի բաժանորդներուն համար :

« Գրեթէ գերեզմանին դուռը արդէն հասած ըլլալով, հոն տակաւին մահուան ճիւղաներուն դէմ կռուելու քանի մը մանրերը որոգ ալ ունեցող մահկանացուի մը պարտաւորութիւնն ի՞նչ է :

— Ելնարհային ամէն տեսակ մաճուածութիւններէ և զբաղմունքներէ դադրել և յաւիտենականութեան առջև համար տալու պատրաստուելու համար իւր մինչև այն դուռը ըրած ճամբորդութեան արձանագրութիւնը աչքէ անցընել, և եթէ նշմարէ հոն սեւեռայր կէտ մը, աշխատիլ սրբելու զայն առաքինութեամբ :

Եթէ արդարեւ այս է որ և է մահկանացուի մը վերջին սրտաւորութիւնը, այս՝ աւելի նուիրական կերպարանք մը կ'առնու կարծես, եթէ իւր ներքեւն է կրօնաւոր մը խումբ մը անհասներու փրկութեանը հոգ

տանելու, ճշմարտութիւն քարոզելու և բարոյականութիւնը անոնց սրտին մէջ արմատացընելու բարձր պաշտօնը կրող Եպիսկոպոս մը : Ի՞նչ անուն տալու է ուրեմն այն եպիսկոպոսին՝ որ խոր ծերութեան մէջ տակաւին բռնութեան դաւադանը կը շարժէ, և որ բերու, աղքատներու իրաւունքը կը յափըռ տակէ : Ի՞նչ անուն ունի անիկայ, որ փոխանակ մարդկութեան երջանկութեանը և իւր փրկութեանը նպաստող դործերով զբաղեցըլու իւր վերջին վայրկեանները, փոխանակ իւր միտքը երկրայինէն երկնայինի բարձրացընելու, իւր ճիգը կը թափէ մարդկութեան ծառին մէկ ոտը զօրացնելու սահմանուած հիւթը անգթաբար ծծելու և իւր միտքը պատող երկրային կեղևը փոխանակ բառնալու կը կրկնապատկէ : Ի՞նչպէս անուանելու է զանիկայ, որ բարերարի մը վերջին կամքը կը նենգէ, ի մոյր շրջող թշուառներուն հացը ինք կուտէ և բաղմամբ անձերու աղաչանքը պաղատանքը կ'արհամարհէ՝ տանց կամքը իւր ինքնակամութեան ներքև պրկելով :

— Թողլով պատմական դատճին որ արդարութեան և ճշմարտութեան թուր ի ձեռին համարձակի այսպիսի եպիսկոպոսի մը անունը հրային տառերով անոր ճակտին վրայ դրու մեղ, առ այժմ կը փութանք Հայ կղերին այսպիսի անդամ մ'ալ ունենալուն տխուր լուրը հաղորդել ազգայնոց :

Եյս տողերուս առարկան է Գահիրէի Գաբրիէլ Եպիսկոպոսին վերջին մէկ ընթացքը : —

Եհա եղելութիւնը : Գրիգոր վարդապետը, որուն վրայ մեր Եղեքսանգրից նամակագիրը խօսած էր Օսմանի 36 և 37^է թիւերուն մէջ, ասկէ քանի մ'ամիս առաջ կը վախճանի՝ իւր գոյքը կտակաւ Գահիրէի դպրատան, հիւանդանոցին և Վանի մէջ բնակող իւր քեռորդներուն թողլով : Հիւտակն է 1500 Լնկիական լիւր, և որուն 1350ը դպրատան և հիւանդանոցին և 250^ն ալ այս վերջիններուն իրաւունքն է : Գրիգոր վարդապետը առաջի վարդապետաց քահանայից և տեղւոյն ութ իշխանաց գրել կուտայ իւր կտակը դպրատան վարժապետին, որք ամենքն ալ միաբերան կը վկայեն և կը հաստատեն վախճանելոյն վերջին կամքը :

Գաբրիէլ Եպիսկոպոսը այն ինչ իւր խոր ծերութեանը պատճառաւ երկար ատեններէ ի վեր իւր պաշտօնը կատարելէ և եկեղեցի երթալէ դադարած էր, եղելութիւնը կը լէ, կը շարժի, կտակը իմն է, կ'ըսէ, կը պնդէ,

կ'սպառնայ, և վերջապէս ամենուն լեզուն ներս քաշել տալով կը գրաւէ հրիտակը, կը յափշտակէ 1500 անգղիական լիւրն, և չը դիմանիր վախճանելոյն քեռորդիներուն իրաւունքն անգամ շնորհելու:

Գաբրիէլ եպիսկոպոսը, եթէ իբր եպիսկոպոս կը մտնայ իր պարտքը, եթէ կը հաւանի առաթուր կոխելու երկնային հրամանները, եթէ կ'ուրանայ արդարութիւնը, իրաւունքը, օրէնքը, կրօնքը, եթէ նախապատիւ կը սեպէ մեծագումար հարստութեան տէր ըլլալու համար ամէն տեսակ ապիրատութիւններու յանձնառու եղող և Եօթէն Սիւրի գրչին նիւթ տուող տեսակ մը կրօնաւորաց դասը անցնիլ, եթէ բաւական յանգրգնութիւն ունի իւր ականջները խփելու համար իրաւանց և արդարութեան ձայնին, ուրիշ ձայն մը կայ զորն որ աշխարհիս բոլոր թնդանօթներուն դրողիւնը, գոռում գոչումը անկարող է անլսելի ընել իրեն. ձայն մը որուն պատգամները անգոսնելը երբեք, ոչ երբեք զիւրին չէ. ձայն մը, որ իշխանութեան զօրութեան, հարստութեան ժամանակ, մութին մէջ, լոյսին մէջ, երջանկութեան Օհնիթէն, թշուառութեան Նատիւրէն կ'ազդադակէ, լսելի կըլլայ, աշխարհիս որ կողմը թախառիս, որ կողմը պահուիս, հետք է, ձայն մը որ ինչպէս եկեղեցւոյ սրբաւայր խորանին առջև, նոյնպէս արիւնար բու գահիճի մը ներկայութեան ժամանակ, մարդուս սիրտը կը տագնապէ կը խայթէ, կը խաճնէ, կը կեղեքէ, և այս ձայնն է մարդկային ԽԻՂՃԸ:

Օ. Ե. Փ. Ի. Ի. Ռ.

ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

ՀԱՆԴԵՍ ՀԵԳԵՏԱՍՆՕՐԵԱՅ

Սինգրեռ ճշմարիտ Հայը իր հրապարակական թերթերուն ոմանց վաղամեռիկ ըլլալուն վրայ տրտմութեամբ կը հայի, և ազգին մէջ ընթերցասիրութեան նուազութիւնը մաւ կաբերելով Վրդայնոց խնայական արեւին (միտքին) վրայէն տղիտութեան մառախլապատ ամպերուն ցրվելու ուշանալուն համար կը հառաչէ, պէտք է միւս կողմէն ուրախ ըլլայ որ ամէն զոհողութիւն յանձնառու եղող այնպիսի երիտասարդներ ալ ունի, որոնք առանց իրենց պաշտօնակցաց կրած բաղմաթիւնեղութիւնները բանի տեղ դնելու առանց

խորհելու որ ազգին մէջ Օյիլոսներու խուճմը կայ որ իրենց ամէն բարի յօժարութիւնները ուղած գոյնովն կը ներկեն, գրեթէ ուխտեալ գրաւորական ծառայութեամբ օգտակար ըլլալու իրենց ազգին, օր ըստ օրէ կ'աշխատին նորանոր թերթերով իրենց կարողութեան չափովը Վրդին գրաւոր ծառայութիւններն չղանալ:

Եթէ ազգասիրութեան պարտքն է որ իւրաքանչիւր դէ իր կարողութեան չափովը աշխատի, ուրեմն պէտք է ձեռնառու ըլլալ այնպիսեաց որ ժողովրդեան մը իրենց առաջին ունեցած պարտաւորութիւններն առ տիրող կառավարութիւնն և գլուխ ամենայնի առ Վստուած ունեցած նուիրական պարտքերնին կ'ուսցնեն: Չկրնար ուրացիլ որ այս պաշտօնը կը լեցնեն ըստ մասին պարբերական թերթերը: Ուրեմն պէտք է ուրախ ըլլամք երբ պարբերական թերթ մը կը յաւելու Հայ հասարակութեան մէջ, մանաւանդ երբ փոխանակ հնամուլ գաղափարաց ծառայելու ժամանակին լուսաւորութեան և դարուն ոգւոյ պատասխանելու գիրք մը կը խոստանան, և կը ճանչեն որ Հայ ծնողը Հայ մեռնելու է, և Հայ մեռնելու համար նուիրել պէտք է մեր կեանքը մեր Վստուծոյն, մեր հաւատարիմ հպատակութիւնը մեր օրինաւոր Տիրոջ, մեր սէրը մեր Վրդին, և կարեկցութիւնը մեր ընկերին. կը ճանչեն որ մարդս ինչ աստիճանի ինչ տաղանդի և ինչ ազդեցութեան տէր ալ ըլլայ, դարձեալ շատ տեսակ պարտքեր ունի կատարելիք առ Վստուած, առ թագաւորն, առ ազգն առ հայրենիս և առ ընկերն:

Եթէ այս պարտուց բովանդակութիւնը ճանչելով գործադրութիւնն ալ ճշնելու խոստացող ԶԵՓԻՒՌ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ անուն հնգետասանօրեայ պարբերական թերթ մ'ալ տեսանք հրատարակուած, խմբագրութեամբ Պ. Սինաս Ս. Հայկ Գաբամաճեանի, որ յետ այսորիկ ամէն ամսոյ 15ին և վերջին քառաձալ ութերես գիրքով պիտի հրատարակուի, անշուշտ եթէ բաժանորդներու համակրութիւնը գրաւելու բաղդն ունենայ, զոր ջերմն սիրով կը մաղթեմք իրեն: Օգիւիւռի բովանդակելիք նիւթերն պիտի ըլլան եղեր ազգային այլ և այլ նիւթերու վրայ խորհրդածութիւններ, բարոյական, բանասիրական, ուսումնական և անտեսական յօդուածներ, և այլ և այլ թարգմանութիւնք օգտակար գիտութեանց: Արովհետեւ եթէ ծախքը ներէ, թերթն ութօրեայ ընելու և գիրքը մեծցը

ներու ալ պիտի ջանայ, ընթերցասէր հասարակութեան հը մնայ սիրալիր ընդունելութեամբ վարձատրել այս նորածին թերթն ալ, որպէս զի ողորմած հոգիներուն կարգը չ'անցնի: Վեցամսեայ շրջանագինն է ինչի 40 դահէկան. և ստորագրութեան տեղերն են.

Սիջազիւղ Վերձանութեան թանգարան. Վալաթիա Սիւհէնտիսեան Տպարան. և այլն.

ՃԱՆՈՒՅՄՈՒՆՔ

ԳՈՒՂԻԼՍՈՍ ԹԷԼ

ԿԱՄ

ԱԶԱՏՈՒՄՆ ԶՈՒՅՑԵՐԻՈՅ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ Մ. ՅԱՆՎԵՐԱՆ

ՅԼՈՐԱՆՈՒ Վաղղիացւոյ այս ազատաշունչ ընտիր վիպասանութիւնը մարուր աշխարհաբաւի թարգմանեալ կ. Պօլսոյ ամեն Հայ գրաւաճառներու քով կը ծախուի. գին թղթակազմի զրուշ 5. կաղմելոյն գին 10.

Պատմական վիպասանութեանց ընտիր ճաշակի տէր եղողներու քով գտած ընդունելութիւնը՝ յոյս կուտայ մեզի որ արդոյ թարգմանցին այս փոքրիկ երկասիրութիւնը հասարակութենէ ընդունելութիւն գտնելով ուրիշ այս տեսակ աւելի կատարեալ և աւելի ընտիր աշխատութեանց ալ քաջալեր մը պիտի ըլլայ թէ իրեն և թէ Վաղղիա մտային դեռափթիթ պարտեզը մշակողներուն:

Եւս գրքայի կը գտնուի նաև Սեճ նոր խանի վարի դրան մէջ թիւ 2 Պ. Գ. Պարտիզանեանի սենեակը:

ՍՏԵՓԸՆՆՈՍ ՕՐԻԼԵԱՆ

ՀԱՏՈՐ Ա. Բ.

ՄՈՎՍԷՍ ԿԵՂԱՆԿԵՑՏՈՒԸՑԻ

ՀԱՏՈՐ Ա. Բ.

ՍՏԵՓԸՆՆՈՍԻ ԸՍՈՂԿԵՑ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ

ՊԸՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՆԿ-ԹԱՄՈՒՐԱՅ ԵՒ ՅԱԶՈՐԴԱՅ ԻՐՈՅ

Երբեք թողմա Վարդապետի Սեճիցե-ոյ:

ԱՐԸԱԽԱՆՔ ԱՐԱԲԱՅ

Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երբեք Ղե-նիւ Վարդապետի Հայոց:

(Եւս գրքին Վաղղիաբէնն ալ զստ կայ:)

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՆՈՆ ՍԱՀՄՈՍԻ

Իսթանբուլ ի Կէփէլայ. ի պէս Գեորգի

ԵՍՔԻԶ ՏԸ ԼՒՍԹՈՒԱՌ ՏԸ ԼՒԱՌՄԵՆԻ
ԲՈՒ ՏԵՕՅԼ

ՍԻՌ ԼՒԱՌՄԵՆԻ ԱՆՍԻՆ Ե

ՍԻՐ ՍՕՆ ԻԹԱ ԱԲԹԻԵԼ

Սրբոյ Լիւթիանի միաբան և փարիզի Լրեւելեան Ինկերութեան անդամ Լրժանապատիւ Շահնապարեանց կարագետ վարդապետի աշխատութեամբը հանդերձ ծանօթութիւններով ի լոյս բնծայուած Հայ պատմագրաց շարքի վերագրեալ հասորները ինչպէս նաև Լրաբայ Լրժանի և Հայոց պատմութեան փառանքները կը գտնուի ծախու Սեճ նոր խանի վերնայարկին դրանը մէջ թիւ 2 Պ. Գ. Պարտիզանեանի գրատունը:

ՄԱՅՐԱՐԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒՅԼԻ ԳԵՂԱԿԵՑԻՈՅ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ

Ե. Ս.

Եւս անուշով եռեսուն եւ ինը երեսէ բաղկացեալ պատմութիւն մը ի թէոդոսիա տպուած, կը ծախվի Սասնաց Լիւանոյ գործակալութեան սենեակը, կատանդնուպօլիս Սեճ նոր խանի վերի դրան կից փողոցին մէջ. Գին 20 ֆօթէկ՝ որ է 4 զրուշ:

Գրգըր-աղաթի խանը թիւ 5 դատարանի սենեակ մը բացուելով, առանձին դատ տունել ուղղ շուկայ եկող պատանեաց դիւրութեանը համար հետեւեալ դասերը պիտի շարունակուի ամէն օր:

Վաղղիաբէն, Հայերէն, Տաճկերէն, Թուաբանութիւն. շաբաթը երկու օր ալ համբերութեամբ Վաղղիաբէն դասախօսութիւն:

Ուստի վերջիշեալ դասերը առնել ուղղ անձինք կրնան նոյն սենեակը անձամբ երթալով դասատուաց հետ տեսակցիլ, ուրտեղ կը գտվին նաև քիչ շատ դարձածուած դիւրագին թէ Հայերէն և Վաղղիաբէն ծախու գրքեր:

ԽՐԵՑԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ

Յ. Գ. ՍԵՎԱԾԵԱՆ

Ի ՂԱԼԱԹԱ Կ. ՊՕԼՍՈՅ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԻՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՅՈՅ ԵՆԵՂԵՑԻՈՅ ՓՈՂՈՅ ԹԻՒ 47